

Târnova : locul cetății înconjurat de râul Ianca

Câteva ctitorii românești în Bulgaria

Vorbind despre ctitorii românești în Bulgaria, ar fi foarte firesc ca studiul să fie precedat de cercetarea vieții elementului românesc din această țară.

O incursiune în acest domeniu însă, nu ar corespunde spațiului și ne-ar îndepărta de la subiectul nostru.

Cu toate acestea, nu se poate vorbi de așezămintele românești în dreapta Dunărei fără a arunca o privire generală asupra legăturilor din trecut dintre români și bulgari. Legăturile acestea datează din vremurile cele mai îndepărtate. Conviețuind cu masa compactă a elementului românesc din peninsula balcanică, bulgarii au avut legături strânse și cu românii din stânga Dunărei.

Cercetarea cât mai amănunțită a acestui trecut de colaborare dintre cele două popoare poate constitui elementul spiritual pentru explicarea legăturilor de viitor, atât de necesare operei de liniște și pace în aceste părți ale răsăritului European plin de zbucium și frământări neconținute.

În hrisovul său din 1020, Împăratul bizantin Vasilie al II-lea vorbind despre organizarea bisericii din Bulgaria pomenește și despre „vlahii din întreaga Bulgaria”.

Istoricul bizantin Nicetas Acominat, ale cărui cronici asupra evenimentelor din secolul al XII-lea și începutul celui de al XIII-lea pot fi socotite ca cele mai complete, vorbind despre imperiul Ro-

mâno-Bulgar, afirmă că Asanizii uniră stăpânirea vlahilor cu aceea a bulgarilor, în tocmai ca pe vremea lui Samuil.

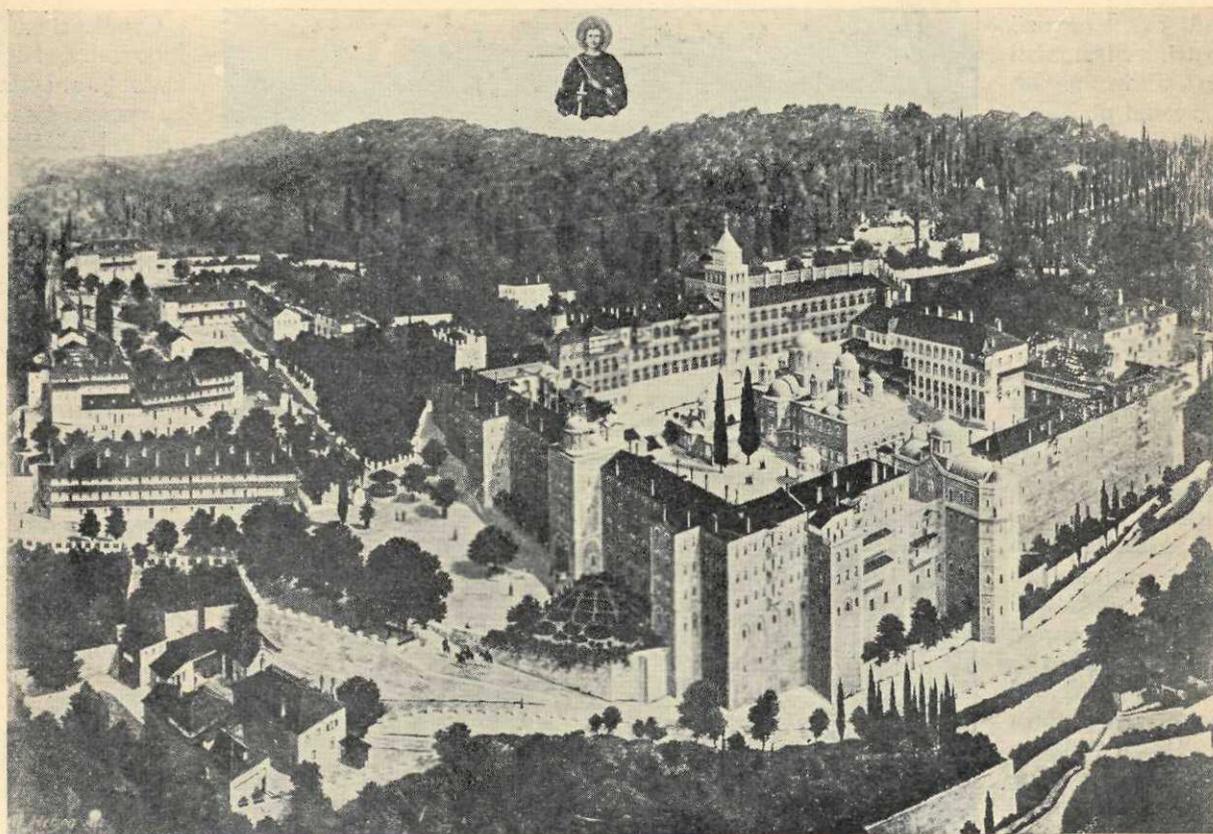
În ce privește mișcarea armată cu care s'au pus bazele imperiului Asanizilor (1186) Acominat precizează că ea a fost provocată de vlahii ce formau elementul principal în lupta de desrobire de sub stăpânirea bizantină.

Mișcarea de desrobire a fost proclamată cu prilejul târnosirii bisericei Sfântului Dumitru din Târnova, zidită de frații Petru și Asan și unde fuseseră aduse moaștele sfântului Dumitru din Salonic.

Asupra orașului ce devenea capitala unui imperiu puternic, iată ce scrie marele nostru învățat, d-l profesor Nicolae Iorga :

„Acolo, venind din clisuri, din strâmtorile Balcanului, au poposit de multe ori prădalnicii Arumânii Pindului, frații noștri ridicați în potruva dărilor grele și dregătorilor lacomi, trufași și jignitori ai Impărăției. De la o vreme s'au hotărât să rămâie acolo, și satul dela poalele muntelui s'a prefăcut într'o reședință de Țari ai răscoalei.

Aici a stăpânit Asan, cel dintâiu purtător de coroană dintre „vlahi”. Aici și-a luat titlul Impărătesc Ioniță, cel mai mare din acest neam. Un șir întreg de Țari s'au perindat aici, unii tot Aromâni, din seminția întemeietorilor, alții ridicați din boierimea deosebitelor ținuturi. O dinastie bulgărească înru-

Mănăstirea Zograf dela Sf. Munte, cu hramul Sf. Gheorghe, după o stampă

Curtea dinăuntru a mănăstirii Sf. Ion dela Rilo

dită cu Voevozii noștri, Șișmanizii din Vidin, a dat în veacul al XIV-lea ultimele zile de strălucire cetății împărătești a Balcanilor" („Prin Bulgaria la Constantinopol", Buc. 1907).

Biserica sfântului Dumitru de la Târnova poate fi socotită așa dar, ca o primă ctitorie românească în Bulgaria.

Legăturile Târnovei cu cei din stânga Dunărei devin, în decursul vremii, din ce în ce mai strânse. Țarul Ioan Alexandru (1331—1371) a avut de soție pe Teodora, fiica vovodului muntean Ion Basarab. Viața nenorocită a Teodorei a inspirat pe bardul național bulgar Ivan Vazof să scrie piesa sa istorică „Căm propast" (Spre prăpastie).

Năvălirea Turcilor în peninsula balcanică aduse cu sine și sfârșitul existenței Statului din dreapta Dunărei. În 1393 ei ocupară Târnova.

Mulți boeri și fruntași ai bisericii trecură Dunărea așezându-se în principate. Cu toate că Turcii desființară Patriarhatul de la Târnova și bisericile noastre trecură sub jurisdicția celui de la Constantinople, ele au păstrat totuși legături cu biserica bulgară.

Icoana Sfântului Gheorghe dăruită Mănăstirii Zograf de Ștefan cel Mare

Biserica dela Grivița

Cronicari ca Golubovschi, Melhisedec ș. a. spun că pe vremea lui Mircea cel Bătrân — contimporanul Patriarhului Antonie al Constantinopolului 1389-1394 — biserica Munteniei ar fi depins chiar de Arhiepiscopia dela Ohrida.

Aceleași legături li-ar fi avut și biserica Moldovei.

În 1456 Ștefan cel Mare scrie Arhiepiscopului Dorotei al Ohridei despre moartea mitropolitului Visarion și-l roagă să trimeată o delegație care să procedeze la înscăunarea urmașului acestuia.

În răspunsul său, după ce arată că îi este imposibil a satisface cererea Domnitorului Moldovei, Dorotei îl sfătuiește a face înscăunarea noului Mitropolit prin Episcopii localnici invitând și pe Mitropolitul Macarie al Ungro-Vlahiei care, de asemenea, depinde de Ohrida.

În tot timpul stăpânirii Turcilor peste Balcani mănăstirile locului s'au bucurat de sprijinul larg al domnitorilor și boerilor români.

Mănăstirea „Zograf" de la Sf. Munte Atos, distrusă aproape în întregime de un incendiu, fu restaurată de către Ștefan cel Mare do-

tând-o cu venituri și moșii.

Sub chipul acestui mare creștin, acolo la „Zograf“ stau următoarele slove în limba slavonă :

„Chipul Voevodului Ștefan viteazul, renovatorul sfântului locaș Zograf și ctitorul mănăstirilor Dobrovățul și Chiprian“.

Tot aici se mai află și acum vestita icoană a acestui domn, reprezentând pe Sf. Gheorghe ocrotitorul său în războaie.

La mănăstirea din munții Rilo, închinată sfântului bulgar Ivan, ale cărui moaște au fost cinstite și la noi, se află două pânze de catifea și broderii bogate în aur, dăruite de către Bogdan, fiul lui Ștefan cel Mare.

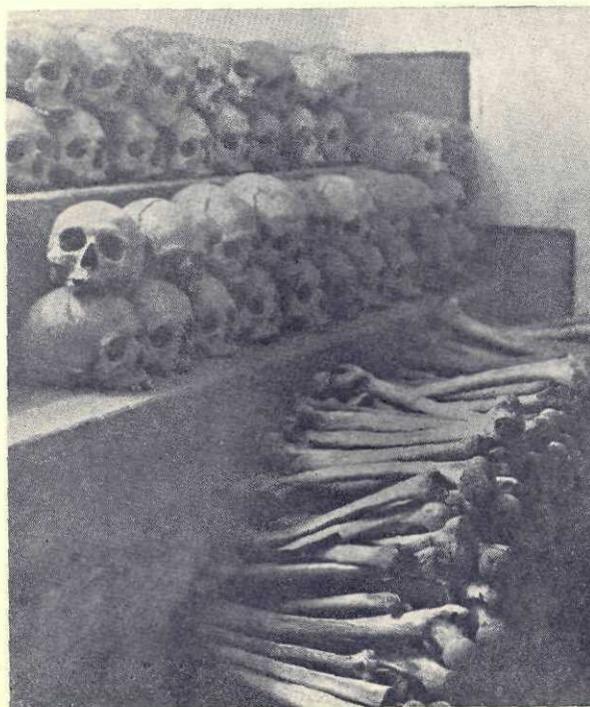
La câțiva kilometri de Sofia chiar, în apropierea vechiului drum al Țarigradului, sub o colină a Balcanilor se află mănăstirea dela Cremicovți. O frescă ne înfățișează pe ctitorul Radu Voevod, înălțătorul locașului, în care și-a îngropat două din odraslele sale.

În cartea sa— pe care am mai citat-o, „Prin Bulgaria la Constantinopole“ d-l profesor Iorga spune :

„O frescă de la mănăstirea Cremicovți dă pe o doamnă a noastră cu o curioasă pălărie cu rochia roșie, țesută cu fir în romburi cu mânicele și garnituri verzi ; pe un bărbat cu ghigilic ca al nobililor bizantini,

Chipul lui Ștefan cel Mare dela Mănăstirea Zograf

Osemintele «Dorobanților» în osuarul bisericii dela Grivița

cu rochie de brocard, din care iese mâneci roșii, și cu cizmulite de purpură ca ale Impăraților ; el ține de un capăt chipul mănăstirii al cărui capăt opus se află în palma unui bătrân arhieru.

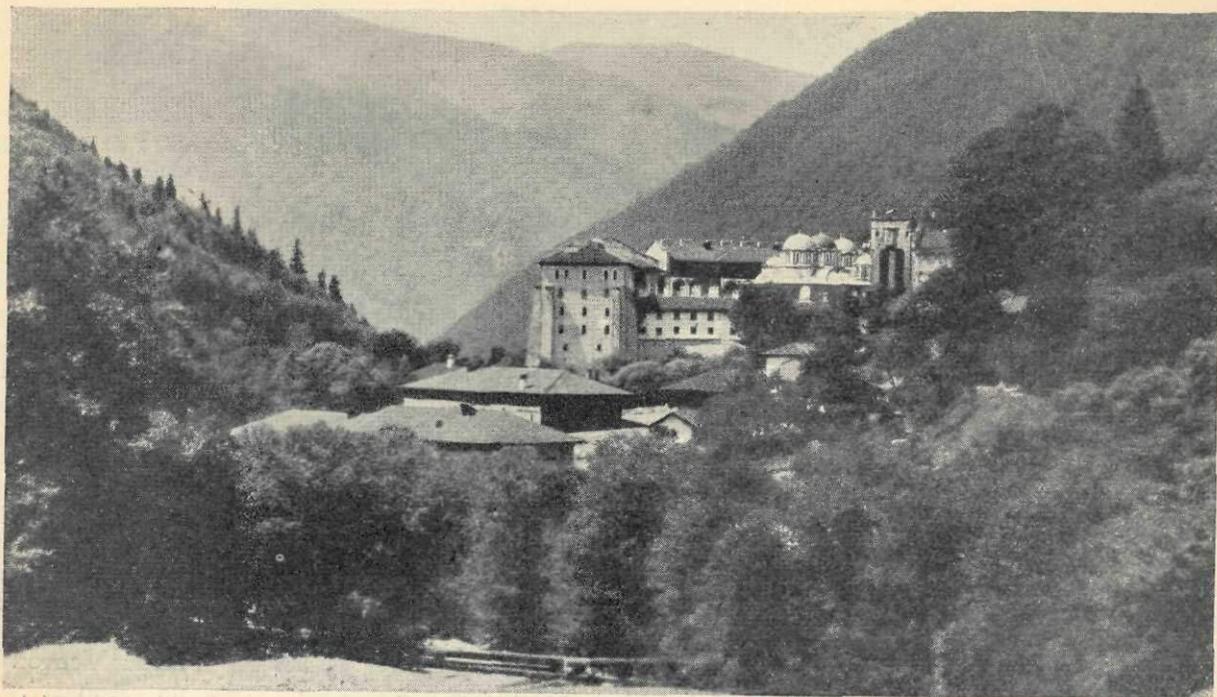
Jos se văd doi copii : o fată, îmbrăcată ca Doamna, maică-sa, și un băiat cu fes roșu în cap. Inscriptiile slavone spun despre cea dintâi : „A răposat roaba lui Dumnezeu Dragana, fata lui Radu Voevod luna August“, iar despre cel de al doilea : „A răposat robul lui Dumnezeu Todor, fiul lui Radu Voevod, în anul 7001 (1493) luna lui August“.

Radu trebuie să fie vreun domnișor dorit de stăpânire, rățacit prin Balcani; murindu-i

copiii de vreo moarte năprasnică, el li-a făcut locul de îngropare în această mănăstire de munte pe care a durat-o din banii săi, după ce se stinsese acum faima Țărilor creștine și Turcii stăpâneau țara“.

Sunt indicații care ne arată că mănăstirile din jurul Târnovei s'au bucurat, prin tradiție, de sprijinul Românilor dintr-o parte și cealaltă a Dunărei.

La Arbanasii, situat pe un mal al Iantrei, la 3 klm., de Târnova, se pot vedea și azi două mănăstiri (din cinci câte au fost până la cutremurul din 1913) zidite, după toate indicațiile, de boerii români.

Mănăstirea Sf. Ion dela Rilo

În cartea sa „Donau, Bulgarien und der Balkan 1860—1879” cercetătorul F. Kainitz spune următoarele asupra acestei localități interesante :

„În comuna Arbanasii, pe care am vizitat-o la 1871, am găsit mai multe biserici cu fresce bogate și care, după toate probabilitățile, au fost zidite în decursul vremurilor de către familiile bogate macedo-valahe din Epir ce întrețineau un comerț de vite intens în spre Dunăre.

Casele frumoase ale comercianților valahi din Arbanasii întrec, cu mult, obișnuitele clădiri particulare ce se întâlnesc în această țară și aduc aminte castelele din nordul Ita-

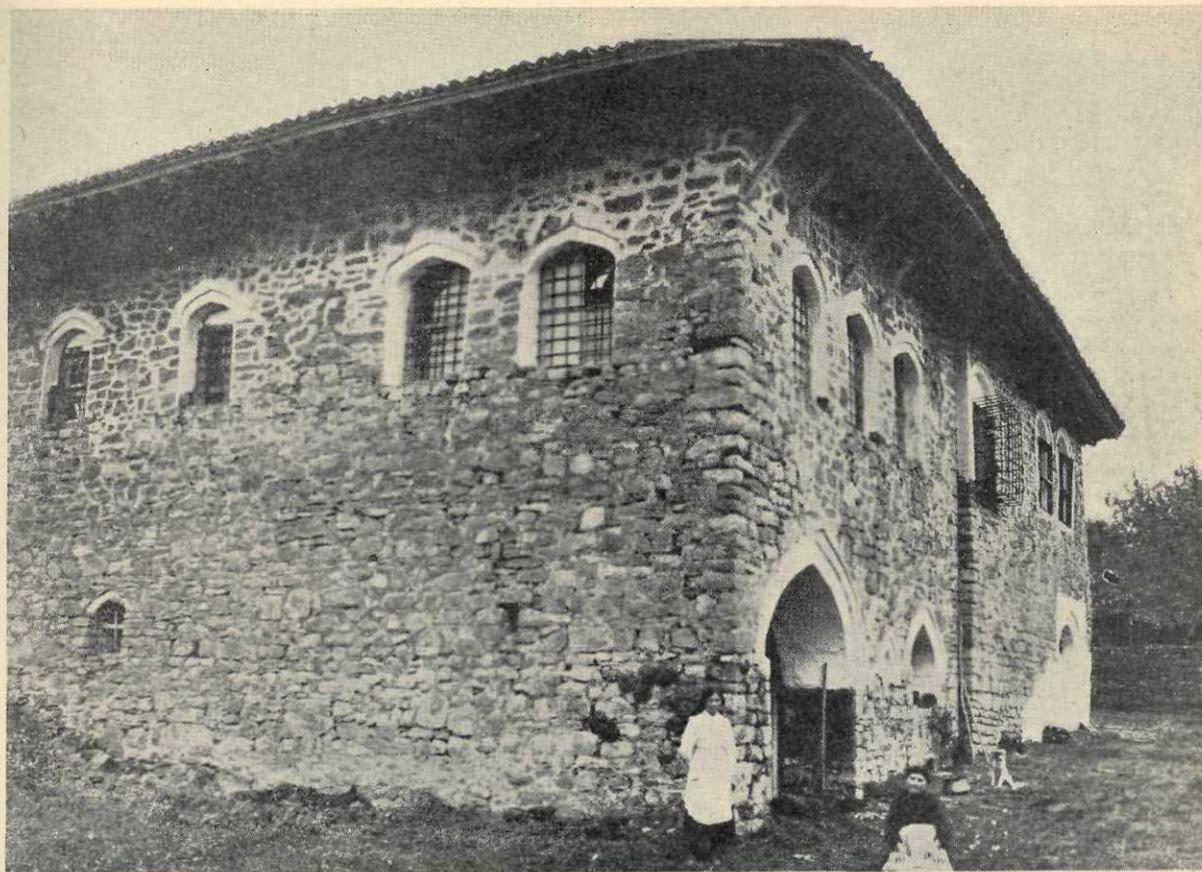

Radu Voevod, citărul mănăstirii dela Cremicovți

liei. Fosta casă a lui Brâncoveanu, în care locuise renumita familie de boeri cu acelaș nume și care a fost dăruită comunei, este o clădire cu un etagiu, frumoasă, cu ziduri boltite și multe încăperi. În această clădire se refugie ultimul mitropolit grec din Târnova după ce fusese isgonit din vechea capitală a Bulgariei.

Alte clădiri în formă de palate, decorate în interior cu sculptură în lemn, plafoane ornate, aparțineau patricienilor Cantacuzino, Brătianu și Iordache Filipescu.

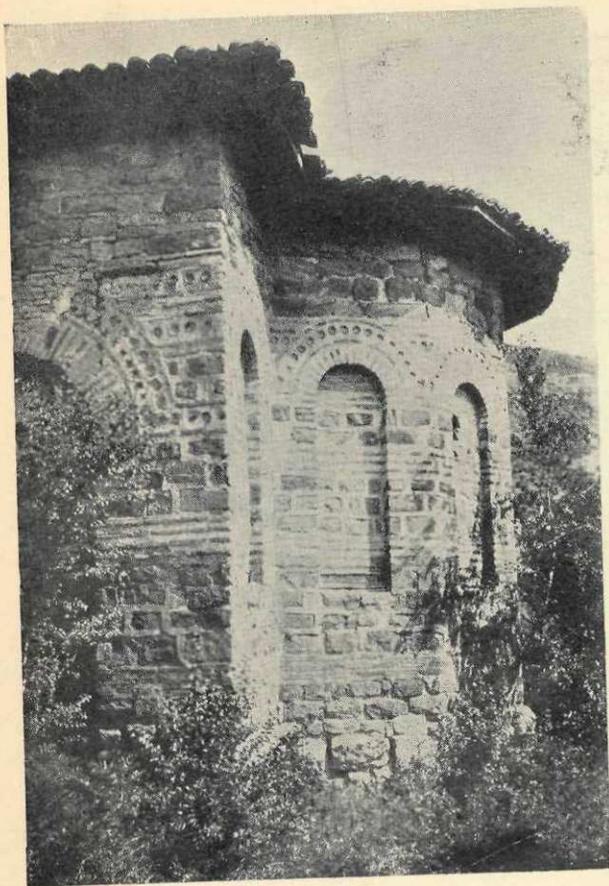
În ce legături stau aceste nume cu acelea ale familiilor de boeri cu influență în România, rămâne să fie lămurit”.

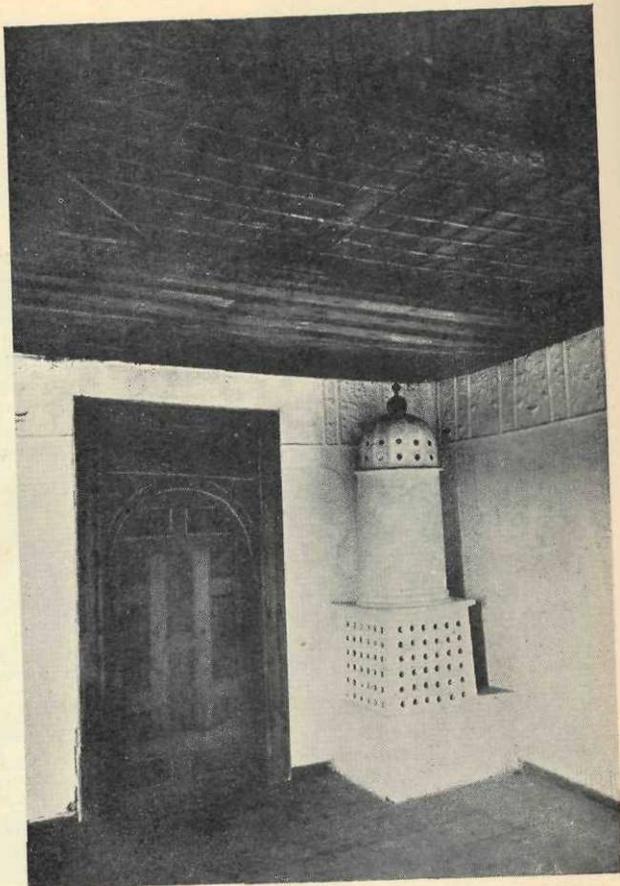
Casa domnească dela Arbanasii

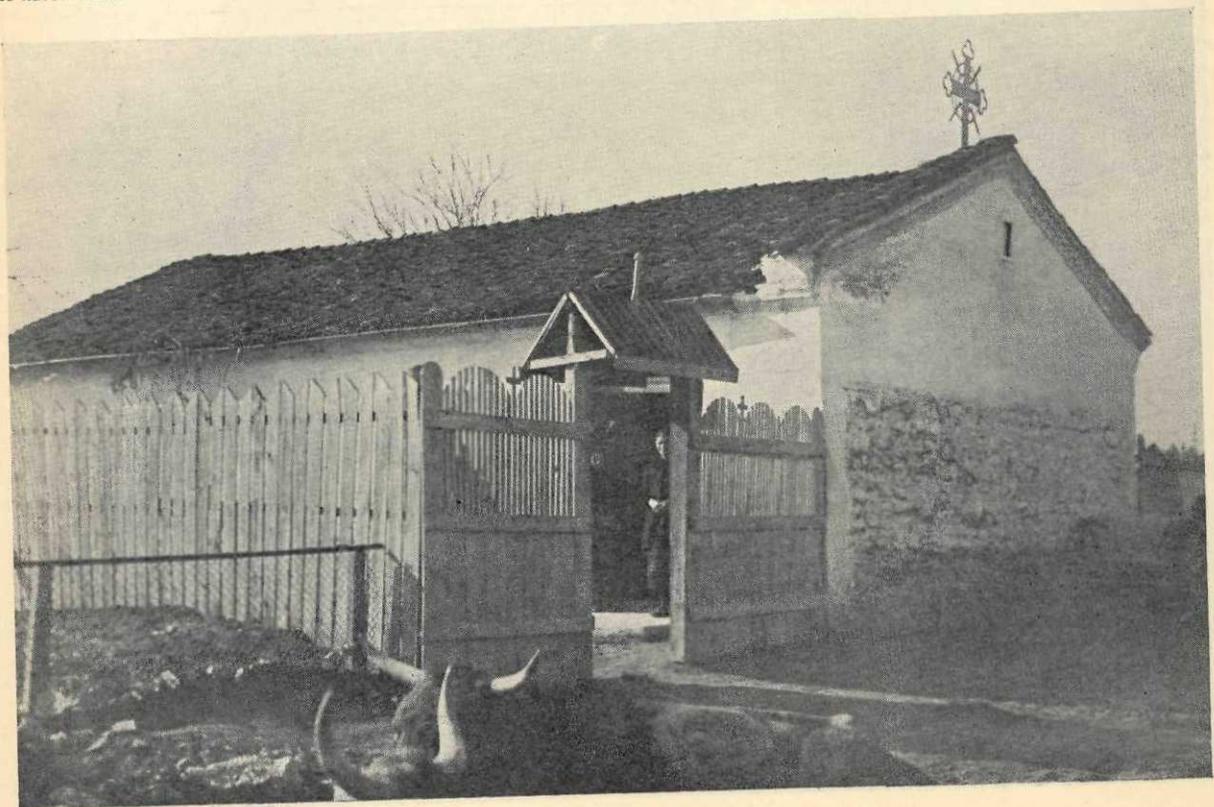
Biserica Sfinții Arhangheli din Arbanasii

Ruinele bisericii Sf. Dumitru dela Târnova, ridicată de frații Petre și Asan

Interior din Casa domnească dela Arbanasii

Biserica Sfânta Paraschiva din Vidin

Am vizitat în mai multe rânduri Arbanasii în cursul anilor și trebuie să mărturisesc că în totdeauna cu o emoție aproape sfântă.

Nu cred să se fi păstrat undeva mai bine casele și culele boerilor noștri, ca aici.

Casa Brâncovenilor (căreia în sat i se zice casa domnească și a fost des vizitată și de fostul rege Ferdinand al Bulgariei), aceea a Cantacuzinilor și altele, sunt și azi în foarte bună stare. Colindând prin încăperile bătrânilor, ale tinerilor, odaia femeilor, pivnițele în două caturi și cu ascunzișuri în formă de catacombe, cu zidurile împrejmuitoare crengulate și porțile ferecate, rămâi atât de impresionat în cât te aștepti să întâlnești în casă sau în curte vreun boier în caftan sau vreo domniță zgobie zburând prin curtea acoperită cu iarbă și ferită de ochiul străinului prin zidurile înalte ce înconjoară casa.

În biserica sfinților Arhangheli, cu inscripții grecești și fresce minunate lucrate în anul 1760 de către pictorii Mihail din Salonic și Gheorghe din București, am putut identifica mormântul unui vlăstar de al Brâncovenilor.

Placa de marmoră ce acopere mormântul este de o rară frumusețe. Inscripția în limba greacă are următorul text:

„Subt piatra rece, întinsă în lat, zace aici vai! un tânăr de 20 ani răpus în a douăsprezecea zi de o îngrozitoare molimă de rele friguri și pe care ciumă o numesc.

Cu numele de Constantin, descendent adevărat al unor părinți nobili, lumina neamului străluciților Brâncoveni. Voinic, puternic în brațe, fermecător la chip, sfătos și prea înțelept. Cu toate că era tânăr de viță nobilă, părea bătrân, sclipind prin cură-

țenia și mărinimia sa. El lasă într'adevăr o mare și neuitată jale pentru părinți, frați și tutorii săi, pierind la 15 Iunie anul 1790”.

Să fi fost Arbanasii numai un loc de popas mai îndelungat pentru boerii noștri în drumul lor pe uscat spre Constantinopol, sau, după cum presupune Kanitz, o așezare a Românilor din Epir? Sau și una și alta?

Se știe cu certitudine că în 1798 o bună parte a locuitorilor din Arbanasii — de teama nelegiuirilor și jafurilor Cărgialilor — s'au refugiat la Șiștov, unde așezându-se au format mahalaua românească (Vlașca mahala). Nu va fi de fel riscat căutând aici și nu în altă parte, origina lui Anton Pann.

Într'un alt colț al Bulgariei — la Vidin — Matei Basarab a zidit la 1636 biserica închinată Sfintei Paraschiva.

Ea a fost zugrăvită la 1640; închisă din ordinul lui Pasvantoglu și schimbată în fierărie, a stat așa până la războiul din 1877, de când a fost din nou sfințită, slujindu-se în fiecare Vineri. E cercetată de țărani din satele românești ale județului Vidin; e privită ca făcătoare de minuni (vezi și Emanoil Bucuța: „Românii dintre Vidin și Timoc” și „Românii din Bulgaria”).

Nu din daniile domnești, ci din acelea zmulse de credință și evlavie se mai găsesc răspândite prin comunele românești din regiunea Vidinului alte

zeci de biserici. În ele a stat în totdeauna aprinsă candela credinței și cuvântului românesc. Kanitz are cuvinte de laudă pentru biserica din comuna Bregova în pridvorul căreia el a găsit pe preotul satului predând copiilor în românește.

La asediul cetății Vidinului în 1877, dorobanții români au cantonat prin aceste comune. O lumă-

Mormântul tânărului Brâncoveanu

nare, o ultimă rugăciune în limba de acasă pe acest pământ străin au înviorat sufletele celor ce se avântau spre biruință. Colonelul Iarca a dăruit atunci un clopot bisericii satului Chirimbeg.

Și după terminarea războiului, acolo pe locul unde luptele au fost mai crâncene și sângele a curs mai din belșug — la Grivița — Regele Carol I făcu să se înalțe un altar de închinăciune.

Biserica de la Grivița în subsolul căreia sunt păstrate o parte din osemintele eroilor români, servește azi ca locaș de închinare locuitorilor acestui sat istoric.

Preotul pomenește în slujbe pe marii ctitori Carol și Elisabeta, iar în ziua de 31 August a fiecărui an se oficiază pomenirea ostașilor români ce s'au dat pre sine jertfă pentru eliberarea vecinului creștin.

În amintirea acestei jertfe creștinești, având sprijinul societății „Cultul Eroilor” de subț înalta ocrotire a Sanctității Sale Patriarhul Miron, am înălțat

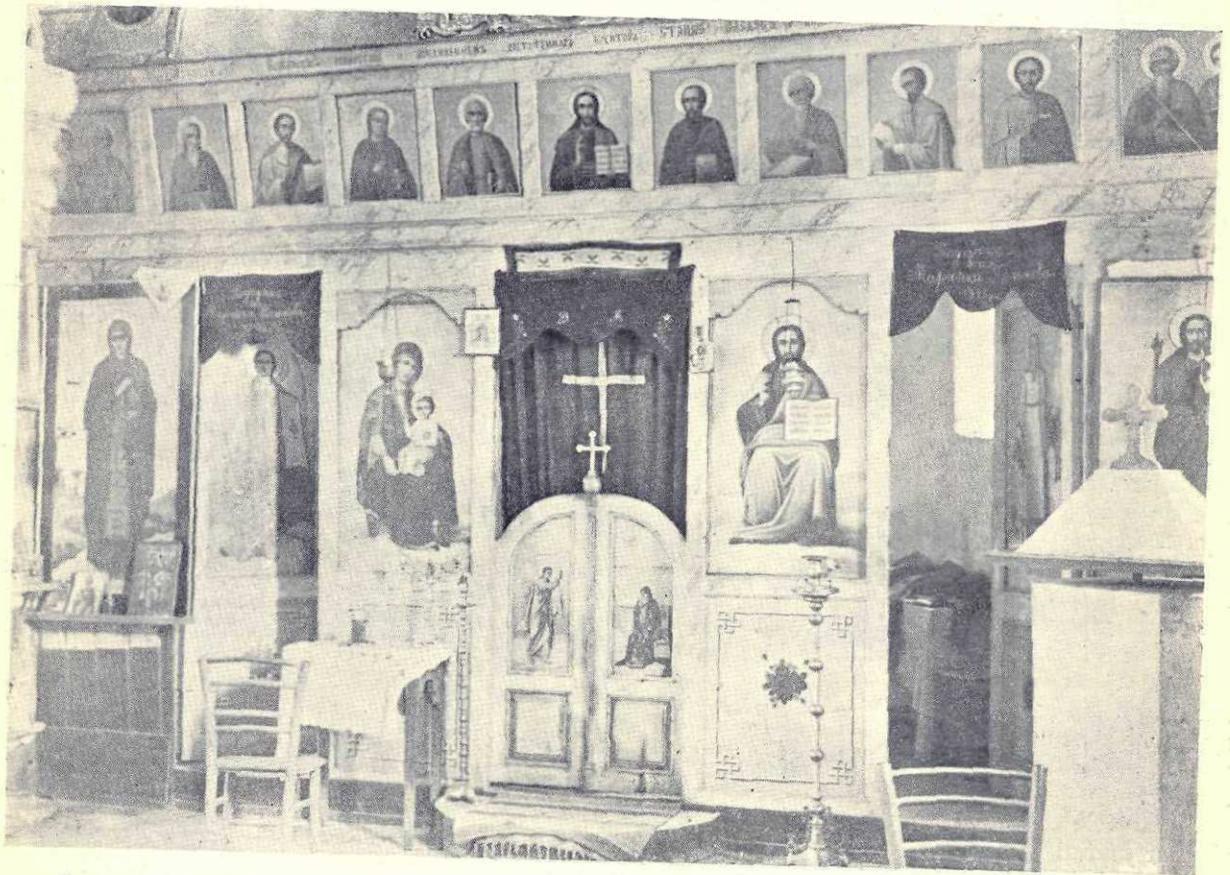
pe unul din dealurile Plevnei — lângă Opanez — acolo unde „s'au încordat silințele peste fire către biruință și unde s'au închis în suferință ochii tineri care priveau spre drapele călăuzitoare”¹⁾ o cruce de granit pe care, în afară de figura de bronz a Celui ce a fost „Căpitanul de la Plevna” am săpat următoarele cuvinte scrise de d-nul Profesor Iorga:

„Aici,
puțina oaste — a României
în amintirea străbunei vitejii,
birui, în avântul ei,
pentru onoare,
pentru cruce,
pentru libertate”.

V. C. HRISICU

*Atașat de presă pe lângă Legația
Regală a României din Sofia.*

¹⁾ Iorga : Prin Bulgaria la Constantinopole.

Iconostasul bisericii lui Matei Basarab, Sfânta Paraschiva din Vidin, făcut din dania unui român timocean, anume Stancu Vâșcu, după cum se vede în inscripția slavonă